

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

Кафедра публічного та приватного права

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання семінарських занять з дисципліни

**«Теорія та історія права»
1 частина**

**(для студентів стаціонарної форми навчання ОС «бакалавр» спеціальності 081
«Право»)**

«До друку, в світ дозволяю»

Проректор

Протокол № 4 від 30 жовтня 2024 р.

Весь цифровий і фактичний матеріал, бібліографічні відомості перевірені.

Написання одиниць відповідає стандартам.

Київ 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

Кафедра публічного та приватного права

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання семінарських занять з дисципліни

«Теорія права»

1 частина

**(для студентів стаціонарної форми навчання ОС «бакалавр» спеціальності 081
«Право»)**

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри публічного та приватного права

Протокол №4 від 30.10.2024р.

Київ 2024

Методичні вказівки до виконання семінарських занять з дисципліни «Теорія права» (для студентів стаціонарної форми навчання ОС «бакалавр» спеціальності 081 «Право») / уклад.: Л.В. Котова, М.І. Антоненко. – Київ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2024. – 26 с.

Методичне видання спрямоване на підготовку студентами семінарських занять та засвоєння самостійно на підставі лекційного матеріалу теоретичної основ з дисципліни «Теорія та історія права». У методичних вказівках вказані теми семінарських занять, питання які будуть обговорюватися на кожному занятті, теми рефератів та практичні завдання, які будуть корисні для вивчення теорії права з подальшим його використанням при вивченні галузевих дисциплін та майбутньої практичної діяльності. Видання підготовлено на основі різноманітних теоретичних джерел з теорії права, законодавства України та сучасної правової практики.

Укладачі:

Л.В.Котова, проф.
М.І.Антоненко, доц.

Відповідальний за випуск:

Г.А.Капліна, доц.

Рецензент:

Г.В.Татаренко, проф.

З М І С Т

1.Вступ	4
2.Тематичні плани семінарських занять.....
Семінарське заняття 1. Тема 1 Теорія права як наука та навчальна дисципліна.....	5
Семінарське заняття 2. Тема 2 Поняття та сутність права.....	7
Семінарське заняття 3. Тема 3. Соціальне регулювання і право.....	9
Семінарське заняття 4. Тема 4. Право і держава.....	11
Семінарське заняття 5. Тема 5. Форми (джерела) права.....	13
Семінарське заняття 6. Тема 6. Система нормативно-правових актів.	15
Семінарське заняття 7. Тема 7. Норма права.....	17
3.Структура проведення семінарського заняття.....	19
4. Рекомендована література.....	20
4. Інформаційні джерела.....	25

Семінарське заняття 1.
Тема. Теорія права як наука та навчальна дисципліна.
2 години
План.

1. Виникнення і розвиток загальнотеоретичної науки про право.
2. Предмет теорії права. Теорія права як наука та навчальна дисципліна
3. Функції теорії права.
4. Методологія теорії права.
5. Місце теорії права в системі юридичних наук. Значення теорії права для державно-правової практики.

Мета заняття: засвоїти теоретичні положення щодо теорії права як фундаментальної юридичної науки, що вивчає сутнісні властивості, загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування права, інших пов'язаних з ним явищ суспільної дійсності, а також здійснює інтеграцію юридичних наук у єдину систему та їх методологічне забезпечення.

Основні поняття: юридична наука (правознавство), теорія держави і права, наука, функції, навчальна дисципліна, об'єкт науки, предмет науки, предмет дослідження, об'єкт дослідження, метод дослідження, загальнонауковий метод, правовий метод дослідження.

Додаткові питання для обговорення

1. Що представляє собою предмет теорії держави та права?
2. Яка структура теорії держави та права як науки?
3. Назвіть види функцій теорії держави і права.
4. В чому сутність гносеологічної функції теорії держави і права?
5. Яка роль теорії держави та права у формуванні юридичного світогляду, становленні сучасного юриста?

Теми рефератів

1. Загальнонаукові методи, що застосовуються під час пізнання предмета теорії держави та права.
2. Юридичні конкретно-наукові методи юриспруденції.

Практичні завдання

1. Опрацюйте питання „Значення теорії права для підготовки висококваліфікованих юристів“ та складіть тези виступу на семінарському занятті.
2. До кожного визначення дайте правильне поняття:

	Предмет теорії права як науки	Предмет теорії права як навчальної дисципліни	Ознаки теорії права
Дайте визначення понять і вкажіть ознаки теорії права та розкрийте зміст			

3. Методи юридичної науки

	Загальнонаукові методи	Юридичні спеціальні методи
Визначте методи і розкрийте їх зміст		

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
2. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»// Відомості Верховної Ради України - 2003.- № 3.- Ст. 12.
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»// Відомості Верховної Ради України. — 2019. — № 21. — Ст. 81.
4. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2009. — 584 с.
5. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
6. Загальна теорія держави і права: стереотипне видання. За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Вид. Юрінком Інтер. – К. – 2016. – 400 с.
7. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
8. Загальна теорія права : підручник / М. С. Кельман, В. М. Стратонов. – Вид. 6-те, доп. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 742 с.
9. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник — Харків: Алерта, 2021. — 528 с.
10. Бобровник С.В. Загальна теорія права. Нормативний курс. – К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.596.
11. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести. - К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.584.
12. Зайчук О. В. Сучасна правова енциклопедія. Вид. Юрінком Інтер. – К. – 2015. - с. 408.
13. Теорія держави і права: підруч./ за ред О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. Вид. Право. – К. – 2015. – с. 368.
14. Грищук О. Філософія людської гідності у праві// Право України. - 2018.- №9. – с.14-28.
15. Шевчук С. Людська гідність у системі конституційних цінностей// Право України. - 2018.- №9. – с.29-40.
16. Козюбра М. Доктрина природного права: через історичні злети й падіння до визнання основою найважливіших досягнень сучасної правової теорії та практики// Право України. – 2021. - №1. - с. 12-42.
17. Максимов С. Теорія природного права: концептуальний і доктринальний виміри// Право України. – 2021. - №1. - с. 43-65.
18. Костенко О. Що таке природне право? Концепція природного права у світлі соціального натуралізму// Право України. – 2021. - №1. - с. 115-138.
19. Ющик О. Юридична доктрина України: актуальність і науково-методологічні основи// Право України. – 2021. - №2. - с. 13-28.
20. Рабінович П., Рабінович С., Панкевич О. Праворозуміння – концептуально-методологічний фундамент формування та розвитку правової доктрини (за матеріалами журнальної дискусії 2021–2023 рр.) // Право України. – 2023. - №1. - с 18-33.
21. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (На досвіді державного будівництва під час російської агресії) // Право України. – 2023. - №1. - с. 54-75.
22. Венгер В. Забезпечення системності національного законодавства в умовах війни: парламентський практичний вимір// Право України. – 2023. - №1. - с 76-93.

Семінарське заняття 2.

Тема 2. Поняття та сутність права.

План.

1. Поняття, ознаки, принципи та функції права. Соціальна цінність права.
2. Об'єктивне та суб'єктивне право: сутність та співвідношення.
3. Типологія права, різноманітність підходів.
4. Правові принципи і правові цінності та їх значення в діяльності юриста.

Мета заняття: засвоєння та поглиблення у студентів знань про сутність і зміст права, його принципи і функції; формування відношення до права, як до вищої соціальної цінності. Подолання правового нігілізму у студентів.

Основні поняття: право, об'єктивне право, приватне право, публічне право, форма права, нормативний акт, правова система, концепція права, цінність права.

Додаткові питання для обговорення

1. Назвіть причини існування різних визначень права.
2. Поняття і види принципів права.
3. Охарактеризуйте право як загальну форму і рівну міру свободи.
4. Дайте визначення поняття суб'єктивного права.
5. У чому полягає взаємозв'язок суб'єктивного й об'єктивного права?
6. Суть концепції природних суб'єктивних прав.
7. У чому полягає соціальна цінність права?

Теми рефератів

1. Генезис права і проблема його сутності.
2. Концепція природних суб'єктивних прав.
3. Загально-соціальні та спеціально-юридичні функції права.

Практичні завдання

1. Проведіть порівняльний аналіз сучасних концепцій праворозуміння та підготуйте реферат для виступу на занятті з цього питання.
2. Складіть конспект відповіді на питання „Співвідношення об'єктивного та суб'єктивного права”.
3. До кожного визначення підберіть правильне поняття.

	Поняття	Визначення поняття
1	Загальносоціальне право	
2	Спеціально-соціальне право	
3	Об'єктивне юридичне право	
4	Суб'єктивне юридичне право	
5	Позитивне право	
6	Природне право	
7	Право	
8	Сутність права	

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.

2. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»// Відомості Верховної Ради України - 2003.- № 3.- Ст. 12.
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»// Відомості Верховної Ради України. — 2019. — № 21. — Ст. 81.
4. Закон України «Про правотворчу діяльність України» від 24 серпня 2023 р. // Голос України. — 19.09. 2023. — № 32.
5. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2009. — 584 с.
6. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
7. Загальна теорія держави і права: стереотипне видання. За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Вид. Юрінком Інтер. – К. – 2016. – 400 с.
8. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
9. Загальна теорія права : підручник / М. С. Кельман, В. М. Стратонов. – Вид. 6-те, доп. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 742 с.
10. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник — Харків: Алерта, 2021. — 528 с.
11. Бобровник С.В. Загальна теорія права. Нормативний курс. – К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.596.
12. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести. - К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.584.
13. Зайчук О. В. Сучасна правова енциклопедія. Вид. Юрінком Інтер. – К. – 2015. - с. 408.
14. Теорія держави і права: підруч./ за ред О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. Вид. Право. – К. – 2015. – с. 368.
15. Гришук О. Філософія людської гідності у праві// Право України. - 2018.- №9. – с.14-28.
16. Шевчук С. Людська гідність у системі конституційних цінностей// Право України. - 2018.- №9. – с.29-40.
17. Козюбра М. Доктрина природного права: через історичні злети й падіння до визнання основою найважливіших досягнень сучасної правової теорії та практики// Право України. – 2021. - №1. - с. 12-42.
18. Максимов С. Теорія природного права: концептуальний і доктринальний виміри// Право України. – 2021. - №1. - с. 43-65.
19. Костенко О. Що таке природне право? Концепція природного права у світлі соціального натуралізму// Право України. – 2021. - №1. - с. 115-138.
20. Ющик О. Юридична доктрина України: актуальність і науково-методологічні основи// Право України. – 2021. - №2. - с. 13-28.
21. Рабінович П., Рабінович С., Панкевич О. Праворозуміння – концептуально-методологічний фундамент формування та розвитку правової доктрини (за матеріалами журнальної дискусії 2021–2023 рр.) // Право України. – 2023. - №1. - с 18-33.
22. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (На досвіді державного будівництва під час російської агресії) // Право України. – 2023. - №1. - с. 54-75.
23. Венгер В. Забезпечення системності національного законодавства в умовах війни: парламентський практичний вимір// Право України. – 2023. - №1. - с 76-93.

Семінарське заняття 3.

Тема 3. Соціальне регулювання і право.

План.

1. Система соціальних регуляторів. Поняття, система і функції нормативного регулювання.
2. Поняття та види сучасних соціальних норм. Соціальні та технічні норми.
3. Право як соціальний регулятор. Типи правового регулювання.
4. Механізм правового регулювання: поняття та структура.

Мета заняття: формування у студентів знань про регулювання суспільних відносин, систему соціальних регуляторів та право як соціальний регулятор, розвиток уявлень щодо ролі та місця права в системі соціальних регуляторів.

Основні поняття: система соціальних регуляторів, нормативне регулювання, система нормативного регулювання, правове регулювання, правовий вплив, механізм правового регулювання, типи правового регулювання, соціальна норма, технічна норма, правова норма, мораль.

Додаткові питання для обговорення

1. Що розуміється під правовим регулюванням і правовим впливом?
2. Які об'єктивні причини обумовлюють розвиток правового регулювання ?
3. Назвіть прийоми і типи правового регулювання.
4. Назвіть основні чинники, що забезпечують ефективність правового регулювання.
5. Визначте місце і роль держави у функціонуванні механізму правового регулювання суспільних відносин.

Теми рефератів

1. Система соціальних регуляторів.
2. Право як соціальний регулятор.
3. Співвідношення соціальних і правових норм в регулюванні суспільних відносин.

Практичні завдання

1. Види соціальних норм. До кожного визначення підберіть правильне поняття.

	Види соціальних норм	Визначення поняття
1	Соціальні норми	
2	Технічні норми	
3	Норми моралі	
4	Релігійні норми	
5	Норми-звичаї	
6	Корпоративні норми	
7	Норми права	

2. Підготуйте тестові завдання на тему: „Поняття та види сучасних соціальних норм”.

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
2. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»// Відомості Верховної Ради України - 2003.- № 3.- Ст. 12.
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»// Відомості Верховної Ради України. — 2019. — № 21. — Ст. 81.
4. Закон України «Про правотворчу діяльність України» від 24 серпня 2023 р. // Голос України. — 19.09. 2023. — № 32.
5. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2009. — 584 с.
6. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
7. Загальна теорія держави і права: стереотипне видання. За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Вид. Юрінком Інтер. – К. – 2016. – 400 с.
8. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
9. Загальна теорія права : підручник / М. С. Кельман, В. М. Стратонов. – Вид. 6-те, доп. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 742 с.
10. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник — Харків: Алерта, 2021. — 528 с.
11. Бобровник С.В. Загальна теорія права. Нормативний курс. – К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.596.
12. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести. - К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.584.
13. Зайчук О. В .Сучасна правова енциклопедія. Вид. Юрінком Інтер. – К. – 2015. - с. 408.
14. Теорія держави і права: підруч./ за ред О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. Вид. Право. – К. – 2015. – с. 368.
15. Грищук О. Філософія людської гідності у праві// Право України. - 2018.- №9. – с.14-28.
16. Шевчук С. Людська гідність у системі конституційних цінностей// Право України. - 2018.- №9. – с.29-40.
17. Козюбра М. Доктрина природного права: через історичні злети й падіння до визнання основою найважливіших досягнень сучасної правової теорії та практики// Право України. – 2021. - №1. - с. 12-42.
18. Максимов С. Теорія природного права: концептуальний і доктринальний виміри// Право України. – 2021. - №1. - с. 43-65.
19. Костенко О. Що таке природне право? Концепція природного права у світлі соціального натуралізму// Право України. – 2021. - №1. - с. 115-138.
20. Ющик О. Юридична доктрина України: актуальність і науково-методологічні основи// Право України. – 2021. - №2. - с. 13-28.
21. Рабінович П., Рабінович С., Панкевич О. Праворозуміння – концептуально-методологічний фундамент формування та розвитку правової доктрини (за матеріалами журнальної дискусії 2021–2023 рр.) // Право України. – 2023. - №1. - с 18-33.
22. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (На досвіді державного будівництва під час російської агресії) // Право України. – 2023. - №1. - с. 54-75.
23. Венгер В. Забезпечення системності національного законодавства в умовах війни: парламентський практичний вимір// Право України. – 2023. - №1. - с 76-93.
24. Теплюк М., Ющик О. Проблема взаємодії принципів єдності та поділу державної влади// Право України. – 2023. - №11. - с.58-67.

Семінарське заняття 4.

Тема 4. Право і держава.

План

1. Поняття і структура форми держави.
2. Форма державного правління.
3. Форма державного устрою.
4. Політичний (державний) режим.

Мета заняття: - формування та поглиблення знань студентів про поняття «форма держави», її елементів, розвиток уявлень про сучасні прояви форми державного устрою, форми державного правління та політико-правового режиму; формування правової установки у студентів на погодження спрямованості та очікувань особи з інтересами та очікуваннями держави.

Основні поняття: форма держави, форма державного правління, форма державного устрою, державний режим, монархія, необмежена монархія, деспотична монархія, абсолютна монархія, обмежена монархія, дуалістична монархія, парламентарна (конституційна) монархія, теократична монархія, республіка, президентська республіка, парламентська республіка, змішана (президентсько-парламентська чи парламентсько-президентська) республіка, унітарна (проста) держава, федерація, конфедерація, імперія, демократичний державний режим, антидемократичний державний режим.

Додаткові питання для обговорення

1. Що розуміється під формою держави?
2. Які елементи форми держави?
3. Що розуміється під формою державного устрою?
4. Які види форм монархічного і республіканського правління?
5. Які види демократичних і недемократичних політичних режимів? Назвіть їхні ознаки.
6. Які, на Вашу думку, основні причини заважають становленню демократичного політичного режиму в нашій країні?
7. Типові і нетипові форми держави: порівняльна характеристика.
8. Стан та перспективи розвитку форми Української держави.
9. Яке розуміння змісту категорії «форма держави» є найбільш обґрунтованим у сучасній юридичній науці?

Теми рефератів

1. Еволюція форми української держави в сучасний період.
2. Нетипові форми правління.

Практичні завдання

1. Заповніть таблицю «Форма державного правління». До кожного визначення підберіть правильне поняття.

	Визначення поняття	Ознаки
Форми правління		

2. Заповніть таблицю «Форма політичного режиму». До кожного визначення підберіть правильне поняття.

	Визначення поняття	Ознаки
Форма політ. режиму		

3. Користуючись інформаційними джерелами **заповнити** таку таблицю:

Держава	Форма правління	Форма устрою	Форма політ. режиму
Україна			
Велика Британія			
Німеччина			
Польща			
США			
Північна Корея			

Література

- Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
- Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»// Відомості Верховної Ради України - 2003.- № 3.- Ст. 12.
- Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»// Відомості Верховної Ради України. — 2019. — № 21. — Ст. 81.
- Закон України «Про правотворчу діяльність України» від 24 серпня 2023 р. // Голос України. — 19.09. 2023. — № 32.
- Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2009. — 584 с.
- Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
- Загальна теорія держави і права: стереотипне видання. За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Вид. Юрінком Інтер. – К. – 2016. – 400 с.
- Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
- Загальна теорія права : підручник / М. С. Кельман, В. М. Стратонов. – Вид. 6-те, доп. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 742 с.
- Скачун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник — Харків: Алерта, 2021. — 528 с.
- Бобровник С.В. Загальна теорія права. Нормативний курс. – К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.596.
- Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести. - К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.584.
- Бостан С.К. Поняття "форма державного правління" в сучасній юридичній науці// Вісник Одеського інституту внутрішніх справ, 2005.- №4 Ч.1.- С.20-26
- Галай Ю. Історичні аспекти розвитку форм державного правління в Україні // Юридична Україна, 2007.- № 3.- С. 10-15.
- Линецький С. Методологічні засади осмислення місця і ролі державного режиму в структурі державного ладу України // Право України, 2000.- № 6.- С.19-23.
- Протасова В. Республіканська форма правління: юридична природа й різновиди // Юридична Україна, 2007.- № 6.- С. 19-26.

17. Терещук М.М. Республіканська форма правління в Україні : тенденції розвитку// Часопис Київського університету права.- 2008.- №.2.- С.58-63.
18. Шакірзянова І.В. Політичний і державний режими: сучасні погляди та характеристики// Держава і право, 2008.- Вип.39.- С.58-62.
19. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу (частина третя: права людини) // Право України. - 2015. - № 1. - с. 13.
20. Скрипнюк О.В. Забезпечення ефективності функціонування системи демократичної влади: Україна і зарубіжний досвід// Право України. - 2015. - №5. – С. 72.
21. Скрипнюк О., Скрипнюк О. Демократична, соціальна, правова держава в контексті національної ідеї України// Право України. – 2021. - №2. - с. 52-62.
22. Стефанчук Р. Традиція безперервності української державності// Право України. – 2021. - №9. - с. 12-21. Святоцький О. Поняття, ознаки, атрибути та символи державності// Право України. – 2021. - №9. - с. 22-25.
23. Рабінович П., Рабінович С., Панкевич О. Праворозуміння – концептуально-методологічний фундамент формування та розвитку правової доктрини (за матеріалами журнальної дискусії 2021–2023 рр.) // Право України. – 2023. - №1. - с. 18-33.
24. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (На досвіді державного будівництва під час російської агресії) // Право України. – 2023. - №1. - с. 54-75.
25. Теплюк М., Ющик О. Проблема взаємодії принципів єдності та поділу державної влади// Право України. – 2023. - №11. - с.58-67.
26. Ющик О. Функції держави в контексті принципу законності// Право України. – 2023. - №12. - с.112-121.

Семінарське заняття 5.

Тема 5. Форми (джерела) права.

ПЛАН

1. Форма (джерело) права: поняття і види. Співвідношення форми і джерела права.
2. Правовий звичай.
3. Судовий прецедент і судова практика.
4. Загальні принципи права та правова доктрина як джерела
5. Проблема визнання судової практики джерелом права України.

Мета заняття: - формування у студентів знань про сутність поняття форма (джерело) права, розкрити сутність джерел права та систематизувати знання про різні види форм (джерел) права; формування усвідомлення студентами головної ролі закону в системі нормативно-правових актів України; виховання студентів у дусі поваги до законів та активної правомірної поведінки.

Основні поняття: форми (джерела) права, правовий звичай, правовий прецедент, нормативний договір, доктрина як джерело права, закон, підзаконний акт, нормативно-правовий акт, система нормативно-правових актів, вища юридична сила.

Додаткові питання для обговорення

1. Дайте визначення поняття "форма (джерело) права".
2. В якій правовій системі характерним джерелом права є правовий прецедент, доктрина (правова школа) , закон (кодекс) ?

3. Що означає поняття "вища юридична сила закону" ?
4. Які види нормативно-правових актів існують в Україні ?
5. Потенціал нормативних узагальнень різних форм (джерела) права.

Теми рефератів

1. Судовий прецедент як джерело права України.
2. Співвідношення закону і підзаконного нормативно-правового акту.
3. Підзаконні нормативно-правові акти.

Практичні завдання

1. Підготуйте реферат для виступу на занятті на тему: „Чи можливо визнання правового прецеденту джерелом права в континентальній правовій сім’ї?”
2. Складіть розгорнутий план відповіді на питання: „Співвідношення закону і підзаконного нормативно-правового акту”.

Література

1. Конституція України. Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
2. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»// Відомості Верховної Ради України - 2003.- № 3.- Ст. 12.
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»// Відомості Верховної Ради України. — 2019. — № 21. — Ст. 81.
4. Закон України «Про правотворчу діяльність України» від 24 серпня 2023 р. // Голос України. — 19.09. 2023. — № 32.
5. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
6. Загальна теорія права : підручник / М. С. Кельман, В. М. Стратонов. – Вид. 6-те, доп. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 742 с.
7. Бобровник С.В. Загальна теорія права. Нормативний курс. – К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.596.
8. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести. - К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.584.
9. Бірюкова А. Співвідношення звичаю та закону: історичний аналіз// Право України, 2008.- №3. - С.40-43.
10. Буша Н. Місце правового звичаю серед форм (джерел) права України// Юридична Україна. – 2011. - № 1.- С.23-27.
11. Гайова О. Закон - основне джерело континентального права// Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні.- Львів, 2008.- С.6-8.
12. Гураленко Н. Судовий прецедент : свавілля чи потреба часу ? (Філософсько-правовий дискурс)//Юридична Україна. - 2009.-№ 6.– С.10-16
13. Гураленко Н. Основи концептуальності підходи до розуміння категорії «джерело права». // Юридична Україна, 2007.- № 6.- С. 13-19.
14. Кирилюк Д. Чи визнається в Україні судовий прецедент// Юридичний журнал, 2006.- № 4.- С.78-81.
15. Кириченко О.М. Критерії класифікації органічних законів у системі джерел права України // Держава і право [Текст]: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки Вип. 39 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького.- К.: Видавництво Інституту держави і права ім. В. М. Корецького, 2008.- 2008.- С.103-109.
16. Корольов В.В. Нормативно-правовий договір: до питання теорії права// Юриспруденція: теорія і практика.- 2008.- С.39-49.
17. Мазур М.В. Судовий прецедент як джерело права України: проблеми теорії та практики // Вісник ЛАВС МВС України. – Луганськ, 2003. - № 4. - С. 5 – 20.

18. Майданик Р. Правовий звичай як джерело цивільного права//Юридична Україна,2009.-№ 6.– С.67-72.
19. Онишко Є. Система джерел права України: загальнотеретичні аспекти// Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні, Львів, 2008.- С.35-37.
20. Павлов С.С. Правова традиція та звичай :сміслові межі понять// Часопис Київського університету права, 2008.- №2. - С.63-68.
21. Стрельцова О.В. Актуальні питання джерел права в аспекті правоутворення// Держава і право, 2008.- Вип.39. - С.47-53.
22. Тертишник В. Верховенство права і закону. // Право України, 2010.- № 6- С.87-93.
23. Фомкіна О. Підзаконність актів Кабінету Міністрів України як їх юридична властивість // Юридична Україна, 2006.- № 12.- С. 28-31.
24. Павлов С.С. Правова традиція та звичай :сміслові межі понять// Часопис Київського університету права.- 2008.- С.63-68.
25. Фомкіна О. Підзаконність актів Кабінету Міністрів України як їх юридична властивість // Юридична Україна. – 2006.- № 12.- С. 28-31.
26. Шульженко Ф. П., Риндюк В. І. Забезпечення якості законодавства України: теоретико-практичний концепт//Юридична Україна. – 2021. - №4. С.6-14.
27. Ющик О. Юридична доктрина України: актуальність і науково-методологічні основи// Право України. – 2021. - №2. - с. 13-28.
28. Венгер В. Забезпечення системності національного законодавства в умовах війни: парламентський практичний вимір// Право України. – 2023. - №1. - с 76-93.

Семінарське заняття 6.

Тема 6. Система нормативно-правових актів.

План.

1. Нормативно-правовий акт як основна форма права в Україні. Ознаки нормативного правового акта і вимоги до нього.
2. Система нормативно-правових актів України.
3. Дія нормативно-правових актів у часі.
4. Дія нормативних правових актів в просторі і за колом осіб.
5. Міжнародний договір.

Мета заняття: формування у студентів знань про нормативно-правовий акт як основну форму права в Україні, засвоєння ознак нормативного правового акта і вимог до нього, розкриття системи нормативно-правових актів України, їх дії у просторі, часі та колом осіб.

Основні поняття: нормативно-правовий акт, юридична сила нормативно-правових актів, загальні нормативно-правові акти, спеціальні нормативно-правові акти, надзвичайні нормативно-правові акти, індивідуально-правові акти, закони, конституційні закони, звичайні (поточні) закони, надзвичайні закони, конституція, підзаконний нормативний правовий акт, зворотна дія нормативно-правового акта, дія нормативно-правового акта у часі і просторі.

Додаткові питання для обговорення

1. Назвіть ознаки нормативно-правового акта.
2. Дайте визначення поняття «юридична сила».

3. Назвіть переваги нормативно-правового акта над іншими видами форм права.
4. Які вимоги до нормативно-правового акта виробила юридична наука?
5. На які види поділяють нормативно-правові акти?
6. Охарактеризуйте закон як різновид формальних джерел права.
7. Дайте характеристику підзаконного нормативно-правового акта як різновиду формальних джерел права.
8. Охарактеризуйте дію нормативно-правових актів у часі.
9. Охарактеризуйте дію нормативно-правових актів у просторі і за колом осіб.

Теми рефератів

1. Конституція, її місце в правовій системі.
2. Порядок прийняття законів в Україні.

Практичні завдання

1. Заповніть таблицю «Види нормативно-правових актів в Україні.» До кожного визначення підберіть правильне поняття.

Вид нормативного акту	Визначення поняття	Орган, який має право приймати даний акт

2. Заповніть таблицю «Види законів.» До кожного визначення підберіть правильне поняття.

Вид закону	Визначення поняття	Назва закону (приклад)

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
2. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»// Відомості Верховної Ради України - 2003.- № 3.- Ст. 12.
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»// Відомості Верховної Ради України. — 2019. — № 21. — Ст. 81.
4. Закон України «Про правотворчу діяльність України» від 24 серпня 2023 р. // Голос України. — 19.09. 2023. — № 32.
5. Загальна теорія права: Підручник/За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте,2015. – 392 с.
6. Загальна теорія права : підручник / М. С. Кельман, В. М. Стратонов. – Вид. 6-те, доп. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 742 с.
7. Бобровник С.В. Загальна теорія права. Нормативний курс. – К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.596.
8. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести. - К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.584.
9. Бірюкова А. Співвідношення звичаю та закону: історичний аналіз// Право України, 2008.- №3. - С.40-43.

10. Буша Н. Місце правового звичаю серед форм (джерел) права України// Юридична Україна. – 2011. - № 1.- С.23-27.
11. Гайова О. Закон - основне джерело континентального права// Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні.- Львів, 2008.- С.6-8.
12. Гураленко Н. Судовий прецедент : свавілля чи потреба часу ? (Філософсько-правовий дискурс)//Юридична Україна. - 2009.-№ 6.– С.10-16
13. Кириченко О.М. Критерії класифікації органічних законів у системі джерел права України // Держава і право [Текст]: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки Вип. 39 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького.- К.: Видавництво Інституту держави і права ім. В. М. Корецького, 2008.- 2008.- С.103-109.
14. Корольов В.В. Нормативно-правовий договір: до питання теорії права// Юриспруденція: теорія і практика.- 2008.- С.39-49.
15. Мазур М.В. Судовий прецедент як джерело права України: проблеми теорії та практики // Вісник ЛАВС МВС України. – Луганськ, 2003. - № 4. - С. 5 – 20.
16. Тертишник В. Верховенство права і закону. // Право України, 2010.- № 6- С.87-93.
17. Фомкіна О. Підзаконність актів Кабінету Міністрів України як їх юридична властивість // Юридична Україна, 2006.- № 12.- С. 28-31.
18. Павлов С.С. Правова традиція та звичай: смислові межі понять// Часопис Київського університету права.- 2008.- С.63-68.
19. Фомкіна О. Підзаконність актів Кабінету Міністрів України як їх юридична властивість // Юридична Україна. – 2006.- № 12.- С. 28-31.
20. Шульженко Ф. П., Риндюк В. І. Забезпечення якості законодавства України: теоретико-практичний концепт//Юридична Україна. – 2021. - №4. С.6-14.
21. Ющик О. Юридична доктрина України: актуальність і науково-методологічні основи// Право України. – 2021. - №2. - с. 13-28.
22. Венгер В. Забезпечення системності національного законодавства в умовах війни: парламентський практичний вимір// Право України. – 2023. - №1. - с 76-93.

Семінарське заняття 7.

Тема 7. Норма права.

План

1. Поняття і загальні ознаки норм права.
2. Структура норми права.
3. Види норм права.
4. Співвідношення норми права і статті нормативно-правового акта.

Мета заняття: розкрити сутність норми права, їхні види і структуру, форми викладення правових норм у статтях законів і інших правових актах; поглиблення і систематизація уявлень студентів про норми права, формування навичок використання цих знань в практичній діяльності.

Основні поняття: правова норма, структура (внутрішня форма) норми права, диспозиція норми права, гіпотеза норми права, санкція норми права, регулятивні (правоустановчі) норми права, правоохоронні норми права, імперативні норми права, диспозитивні норми права, рекомендаційні норми права, заохочувальні норми права, уповноважуючі норми права, зобов'язуючі норми права, забороняючі норми права, матеріальні норми права, процесуальні норми права, спеціалізовані норми права, норми-засади, норми-дефініції, норми-презумпції, нормативно-правовий припис.

Додаткові питання для обговорення

1. Назвіть ознаки норми права. У чому полягає її загальний характер?
2. Чому питання про структуру норм права є дискусійним у юридичній науці?
3. Назвіть і охарактеризуйте структурні елементи норми права.
4. Наведіть класифікацію диспозицій, гіпотез і санкцій норми права.
5. На які види поділяють норми права?
6. У чому полягають особливості спеціалізованих норм права? Яке призначення цих норм у механізмі правового регулювання?
7. У чому полягає відмінність між нормою права та нормативно- правовим приписом?
8. Які існують форми викладу норми права у статті нормативно- правового акта залежно від обсягу нормативного припису?

Теми рефератів

1. Форми викладу норми права у статті нормативно-правового акта залежно від способу викладу.
2. Співвідношення норми права і статті нормативно-правового акта.

Практичні завдання

1. Підготувати приклади всіх видів диспозицій, гіпотез і санкцій норми права з використанням чинних законодавчих актів України.
2. Знайти у чинному законодавстві України приклади прямого, відсилочного та бланкетного викладу норм права.
3. Заповніть таблицю «Структура норми права». До кожного визначення підберіть правильне поняття.

Елементи норми права	Визначення поняття	Види	Визначення поняття
Гіпотеза			
Диспозиція			
Санкція			

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
2. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»// Відомості Верховної Ради України - 2003.- № 3.- Ст. 12.
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»// Відомості Верховної Ради України. — 2019. — № 21. — Ст. 81.
4. Закон України «Про правотворчу діяльність України» від 24 серпня 2023 р. // Голос України. — 19.09. 2023. — № 32.
5. Загальна теорія права: Підручник/За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте,2015. – 392 с.
6. Загальна теорія права : підручник / М. С. Кельман, В. М. Стратонов. – Вид. 6-те, доп. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 742 с.
7. Бобровник С.В. Загальна теорія права. Нормативний курс. – К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.596.
8. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести. - К.:Юрінком Інтер. – 2023. – с.584.

9. Бахновська І.П. Деякі аспекти співвідношення принципів і норм права// Сучасні проблеми юридичної науки: стан і перспективи розвитку.- Х., 2005.- С.18-19.
10. Заморська Л. До питання про визначення категорії «норми права»// Право України.- 2011. - № 4.- С.159-163.
11. Заморська Л.І. Логіко-структурні закономірності щодо визначених норм права// Держава і право. - 2008.-Вип. 39.- С.40-47.
12. Заморська Л. Норма права як основний елемент системи права// Підприємництво, господарство і право, 2008.- №1. - С.42-45.
13. Корнута Р. Вітчизняні погляди на структуру норми права. // Право України, 2007.- № 7.- С.19-21.
14. Коструба А. Норми права і правоприпиняючі юридичні факти в механізмі правового регулювання // Право України. - 2011. - № 3. – с. 202-207.
15. Шульженко Ф. П., Риндюк В. І. Забезпечення якості законодавства України: теоретико-праксеологічний концепт//Юридична Україна. – 2021. - №4. С.6-14.
16. Ющик О. Юридична доктрина України: актуальність і науково-методологічні основи// Право України. – 2021. - №2. - с. 13-28.
17. Венгер В. Забезпечення системності національного законодавства в умовах війни: парламентський практичний вимір// Право України. – 2023. - №1. - с 76-93.

3. СТРУКТУРА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Організаційна частина – мобілізація студентів до навчання, активація їхньої уваги, створення робочої атмосфери для проведення заняття; привітання викладача зі студентами, виявлення відсутніх, перевірка підготовки до заняття.
2. Опитування студентів згідно запропонованим питанням.
3. Презентації схем та таблиць з практичних завдань.
4. Реферативні виступи.
5. Обговорення студентами проблемних питань які виникли, при виконанні практичних завдань.
6. Експрес-опитування або тестування.
7. Підбиття підсумків заняття – проводиться аналіз того, що було здійснено протягом заняття, оголошення оцінок студентам.
8. Обговорення поточних проблем щодо проблематики дисципліни.
9. Відповіді на запитання студентів та визначення завдання до самостійної роботи, та підготовці до наступного семінару.

Рекомендована література

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Право, 1996. - 36 с.
2. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР.- 1990.- № 31. Ст. 429.
3. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України - 1991.- № 38.- Ст. 502.
4. Конституція Автономної Республіки Крим від 21 жовтня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. -1999. - № 5-6. - Ст. 43
5. Загальна декларація прав людини. Прийнята ГА ООН 10 грудня 1948 р. / Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. – К.,1992.
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Прийнятий ГА ООН 16 грудня 1966 р. / Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. – К.,1992.
7. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Прийнятий ГА ООН 16 грудня 1966 р. / Там же.
8. Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 р. / Збірник законодавчих актів із питань громадянства. – К.: РІО МВС України, 1997. Див. також: Протокол № 4 від вересня 1963 р. і № 7 від 22 листопада 1984 р. до Європейської Конвенції. Там же. – С.13-15.
9. Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку. Прийнято резолюцією 34/169 ГА ООН від 17 грудня 1979 р. / Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. / Упоряд. Т. Яблонської. – К.: Сфера, 1999.
10. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року// Відомості Верховної Ради України. – 2019. - №21. – ст. 81. Із змінами.
11. Виборчий кодекс України// Відомості Верховної Ради України. – 2020. - №7, №8, №9. – ст. 48. Із змінами.
12. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року // Офіційний вісник України. – 2021. - №31. – стор. 11, стаття 1762, код акта 104261/2021.
13. Закон України «Про правотворчу діяльність України» від 24 серпня 2023 р. // Голос України. — 19.09. 2023. — № 32.

Література:

1. Актуальні проблеми теорії держави та права. Частина 1. Актуальні проблеми теорії держави: Навчальний посібник /С. М. Тимченко, С.К. Бостан, С.М. Легуша. Н.М. Пархоменко, Т.О. Пікуля, Н.В. Пронюк. — К.: КНТ, 2007.
2. Аврамова О., Жидкова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми // Право України. – 2010. - №2. - С. 101-108.
3. Актуальні проблеми теорії права: Навчальний посібник. – Запоріжжя: Просвіта, 2014. – 216 с.
4. Алексі Р. Існування прав людини // Право України. – 2011. - №8. - С. 121-131.
5. Арсентьєва О., Котова Л., Татаренко Г. Правове виховання молоді як основа формування правосвідомого суспільства// Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – Slovakia: Academic Society of Michal Baludansky, 2017. - № 5. – С. 9-12.
6. Батанов О. Народовладдя та муніципальна влада: феноменологія співвідношення і взаємодії// Право України. - 2019.- №10. – с.175-194.

7. Білак М. Подвійні стандарти застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини судами України// Право України. - 2018.- №2. – с. 170-184.
8. Бобровник С.В. Проблеми теорії держави і права. Курс лекцій. —К.: КУП, 2004.
9. Богущкий П. Нелінійна раціональність системи права// Право України. - 2018.- №6. – с.182-194.
10. Бориславська О. Конституційна юрисдикція в умовах європейської моделі конституціоналізму// Право України. - 2018.- №4. – с.93-107.
11. Бандура О. Основні цінності права як система // Право України. – 2008. - №5. – С. 14.
12. Белкін Л. Від верховенства права до правового нігілізму: небезпеки деяких тлумачень // Право України. – 2010. - №11. - С. 56-66.
13. Бігун С. Право як релігія: про ще одну роль юристів // Юридична газета. - 2008. - №22 (157). – 03 червня.
14. Бірюкова А. Співвідношення звичаю та закону: історичний аналіз // Право України. – 2008. - №3. – С. 41-44.
15. Бобровник С.В. Проблеми теорії держави і права. Курс лекцій. —К.: КУП, 2004.
16. Ващук О. Релігійні права дитини: теоретичні та практичні аспекти // Інтернет-видання «Юриспруденція on-line» // <http://lawyer.org.ua/?w=r&i=5&d=235>
17. Ведерніков Ю.А., Геркул В.С. Теорія держави та права. — К.: Центр навчальної літератури, 2005.
18. Ведерніков Ю.А., Геркул В.С. Теорія держави та права. — К.: Центр навчальної літератури, 2005.
19. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу (частина третя: права людини) // Право України. - 2015. - № 1. - с. 13.
20. Городовенко В. Реалізація принципу верховенства права у цивільному судочинстві в умовах реформування правосуддя// Право України. - 2018.- №3. – с.65-78.
21. Гончаренко В. Конституція Української Народної Республіки 1918 р. – вінець законодавчої діяльності Української Центральної Ради// Право України. - 2018.- №4. – с.11-24.
22. Грищук О. Філософія людської гідності у праві// Право України. - 2018.- №9. – с.14-28.
23. Добрянський С. Юридичне гарантування дотримання прав людини інституціями Європейського Союзу: перспективи удосконалення // Право України. - 2015. - № 2. - с.151
24. Добрянський С. Вплив Загальної декларації прав людини на формування фундаментальних правозахисних актів Європейського Союзу// Право України. - 2018.- №9. – с.140-150.
25. Єрмолаєв В. Про конституційний процес в Українській Народній Республіці 1917–1918 рр// Право України. - 2018.- №4. – с.25-38.
26. Загальна теорія держави і права / За редакцією академіка АПрН України, доктора юридичних наук, професора В.В. Копейчикова. — К.: Юрінком, 1997.
27. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Рогачова та ін.; За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченко, О.В. Петришина. —Харків: Право, 2002.
28. Історія держави і права зарубіжних країн. Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. М. Маймескулов [та ін.]; за ред. Л. М. Маймескулова. – Х.: Право, 2011. – 520 с.
29. Історія держави і права зарубіжних країн / за заг. ред. О. М. Джужи. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Атіка, 2006. – 256 с.

30. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній Новий час) / за ред. Б. Й. Тищик. – Л.: Світ, 2006. – 696 с.
31. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія / за ред. В. Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 2002. – 716 с.
32. Історія держави і права зарубіжних країн у схемах / уклад.: С. І. Власенко [та ін.]. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2007. – 35 с
33. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія / за ред. В. Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 2002. – 716 с.
34. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела / упоряд. Г. І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 352 с.
35. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 672 с.
36. Кельман М.С., Мурашин О.Г., Хома Н.М. Загальна теорія держави та права Підручник. — Львів: «Новий Світ — 2000», 2003.
37. Козаченко А. Система місцевого самоврядування за проектами конституцій Української Народної Республіки 1917, 1918 і 1920 рр.: джерела, основні риси та історичне значення// Право України. - 2018.- №4. – с.51-64.
38. Котюк В.О. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник. — К.: Атіка, 2005.
39. Лук'янов Д. Правові системи світу: історія і сучасність правосімейного підходу до їх типологізації// Право України. - 2015. - №9. – с. 81.
40. Лук'янов Д. Правова система: поняття та різноманітність у сучасному світі // Право України. - 2019.- №3. – с.158-176.
41. Мартинюк Р. Змішана республіка – напівпрезидентська форма правління? // Право України. - 2018.- №1. – с.172-183
42. Мартинюк Р. Класифікація форми правління: проблема вибору критеріїв// Право України. - 2018.- №12. – с.207-219.
43. Марченко М.Н. Теория государства и права: Учебник. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ТК Велби, Проспект, 2003.
44. Марчук В.М., Ніколаєва Л.В. Нариси з теорії права: Навч. посіб. — К.: Істина, 2004.
45. Мішина Т. Муніципальна реформа в Україні: стан і перспективи// Право України. - 2018.- №4. – с.126-138.
46. Мельник Р. Принцип законності vs. принцип правомірності: до питання про оновлення юридичних засад діяльності органів публічної влади// Право України. - 2018.- №11. – с.14-31.
47. Оборотов Ю.М. Теорія держави і права (прагматичний курс): Екзаменаційний довідник. — Одеса: Юридична література, 2004.
48. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн: Посіб. для підготов, до іспитів. - 3-є вид. - К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008. 244 с.
49. Панкевич О. Колективні людські права: деякі філософсько-правові та загальнотеоретичні аспекти (до ювілею Загальної декларації прав людини) // Право України. - 2018.- №9. – с.124-139.
50. Рабінович П. Універсальний канон людських прав// Право України. - 2018.- №9. – с.109-123.
51. Рабінович С. Загальна декларація прав людини як основа міжнародної концепції допустимих обмежень основоположних прав// Право України. - 2018.- №9. – с.151-166.
52. Селіванов О. Ухвали Конституційного Суду України та їх юрисдикційне призначення // Право України. - 2015. - № 4. - с.157.
53. Скрипнюк О.В. Забезпечення ефективності функціонування системи демократичної влади: Україна і зарубіжний досвід// Право України. - 2015. - №5. – С. 72.

54. Слінько Т. Гарантування свободи слова як елемент сучасного конституціоналізму// Право України. - 2018.- №4. – с.108-125.
55. Слободянюк П. Захист прав людини від злочинних посягань – новий доктринальний підхід// Право України. - 2018.- №5. – с.196-206.
56. Софінська І. Світоглядне ядро громадянства: від традиційних до емансипативних цінностей // Право України. - 2019.- №5. – с.138-150.
57. Стефанчук Р. Юридична природа народовладдя як політико-правової категорії // Право України. - 2019.- №10. – с.13-24.
58. Татаренко Г.В., Алієва К.Е. Проблеми взаємодії міжнародних органів та організації з питань моніторингу прав дитини в умовах збройного конфлікту з національними органами та організаціями// Актуальні проблеми права: теорія і практика: Збірник наукових праць № 1 (35). – 208 с. - С. 167-174.
59. Татаренко Г.В., Арсентьева О.С. Інформаційна агресія Російської Федерації проти України: історичні паралелі// Актуальні проблеми права: теорія і практика: Збірник наукових праць № 1 (35). – 208 с.– С. 175-182.
60. Татаренко Г.В. Індекс верховенства права як показник забезпечення правового середовища/ Г.В. Татаренко / Університетська наука. Проблеми міжнародної інтеграції : тези доповід. Міжнар. наук.-практ. конф. – 3-5 травня 2017 р. – Северодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. – С. 91-93
61. Теплюк М. Конституційні основи ефективності державної влади в Україні в умовах здійснення реформ // Право України. - 2015. № 5. с. 47.
62. Токарська А., Софінська І. Сучасна правова доктрина громадянства: проблеми та перспективи розвитку// Право України. - 2018.- №4. – с.147-164.
63. Тітов М. Визначення правових дефініцій як ключ до успішного продовження реформи з децентралізації влади в Україні// Право України. - 2019.- №3. – с.287-295.
64. Шемшученко Ю., Пухтинський М. Проблеми децентралізації публічної влади в контексті підвищення її ефективності// Право України. - 2015. - №5. – С. 28.
65. Шемшученко Ю., Скрипнюк О. Зміцнювати, а не розхитувати державний суверенітет // Право України. - 2015. - № 8. – с. 15.
66. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум: Юрінком Інтер – К. – 2015. – с.584.
67. Теорія держави і права: підруч. / за ред О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. Вид. Право. – К. – 2015. – с. 368.
68. Теорія держави і права: Навчальний посібник, 2-ге видання, доповнене Т.Г. Каткова, Х.: Право, 2020. – 96с.
69. Зайчук О. В. Сучасна правова енциклопедія. Вид. Юрінком Інтер. – К. – 2015. - с. 408.
70. Загальна теорія держави і права: стереотипне видання. За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Вид. Юрінком Інтер. – К. – 2016. = с. 400.
71. Шевчук С. Людська гідність у системі конституційних цінностей// Право України. - 2018.- №9. – с.29-40.
72. Шемшученко Ю., Пухтинський М. Проблеми децентралізації публічної влади в контексті підвищення її ефективності// Право України. - 2015. - №5. – С. 28.
73. Шемшученко Ю., Скрипнюк О. Зміцнювати, а не розхитувати державний суверенітет // Право України. - 2015. - № 8. – с. 15.
74. Ющик О. Демократія і народовладдя в Україні як предмет юридичної доктрини// Право України. - 2019.- №10. – с.25-39.
75. Загальна теорія права : підручник / М. С. Кельман, В. М. Стратонов. – Вид. 6-те, доп. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 742 с.
76. Загальна теорія права. Підручник. [За редакцією доктора юридичних наук, професора, дійсного члена \(академіка\) НА ПрН України О. В. Петришина.](#) Вид-во Право. – 2020. – с.568.

77. Теплюк М. Конституційне визначення публічної влади – ключова ланка юридичної доктрини України// Право України. – 2021. - №2. - с. 29-41.
78. Мороз А. Держава і місцеве самоврядування в Україні як інститути утвердження влади народу (питання взаємодії)// Право України. – 2021. - №2. - с. 42-51.
79. Скрипнюк О., Скрипнюк О. Демократична, соціальна, правова держава в контексті національної ідеї України// Право України. – 2021. - №2. - с. 52-62.
80. Козюбра М. Доктрина природного права: через історичні злети й падіння до визнання основою найважливіших досягнень сучасної правової теорії та практики// Право України. – 2021. - №1. - с. 12-42.
81. Максимов С. Теорія природного права: концептуальний і доктринальний виміри// Право України. – 2021. - №1. - с. 43-65.
82. Костенко О. Що таке природне право? Концепція природного права у світлі соціального натуралізму// Право України. – 2021. - №1. - с. 115-138.
83. Ющик О. Юридична доктрина України: актуальність і науково-методологічні основи// Право України. – 2021. - №2. - с. 13-28.
84. Хоменко М. Визначення основних вимог до правових норм у процесі нормопроєктування// Право України. – 2021. - №12. - с. 64-73.
85. Рабінович П. На шляху до формування доктрини основоположних прав людини //Право України. – 2022. - №1. - с. 23-38.
86. Ющик О. Про “посткласичну теорію права” та її наукову новизну//Право України. – 2022. - №2. - с. 9-20.
87. Теплюк М., Ющик О. Юридична доктрина: до визначення поняття// Право України. – 2022. - №10. - с. 59-69.
88. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (На досвіді державного будівництва під час російської агресії) // Право України. – 2023. - №1. - с. 54-75.
89. Венгер В. Забезпечення системності національного законодавства в умовах війни: парламентський практичний вимір// Право України. – 2023. - №1. - с. 76-93.
90. Рабінович П., Рабінович С., Панкевич О. Праворозуміння – концептуально-методологічний фундамент формування та розвитку правової доктрини (за матеріалами журнальної дискусії 2021–2023 рр.) // Право України. – 2021. - №1. - с. 18-33.
91. Остапенко Г. Легальність, легітимність і правова визначеність у сучасних політико-правових реаліях 2022–2023 рр.. // Право України. – 2023. - №3. - с.54-71.
92. Бобровник С.В. Загальна теорія права. Нормативний курс. Підручник. Вид-во Юрінком Інтер. К.-2023.-с.596.
93. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести. Вид-во Юрінком Інтер. К.-2023.-с.584.

Інформаційні ресурси

Інформаційна система «Законодавство України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.

Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/>

Офіційний веб-портал «Судова влада» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://court.gov.ua/>

Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/>

Офіційний веб сайт Міністерства внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mvs.gov.ua/>

Council of Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: HELP <http://help.elearning.ext.coe.int/>

Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.library.univ.kiev.ua

Наукова бібліотека Національного університету “Києво–Могилянська академія” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib>

Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Наукова Бібліотека СХУ ім. Володимира Даля [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.snu.edu.ua>

Національна Парламентська бібліотека України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nplu.kiev.ua/>

Рішення щодо України, винесені Європейським Судом з прав людини [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-ukraini-vineseni-evropeyskim-sudom-z-prav-lyudini>

Центр розвитку українського законодавства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ulde.kiev.ua/news.php>

Юридичний факультет СХУ ім. В. Даля [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pravo-snu.com.ua/>

Юридична клініка «PRO BONO» при юридичному факультету СХУ ім. В. Даля [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pravo-snu.com.ua/clinic/>

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання семінарських завдань з дисципліни

«Теорія та історія права»

1 частина

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»,
денної та заочної форми навчання
освітньою програмою (спеціальністю) 081 «ПРАВО»

(Електронне видання)

Укладачі:

КОТОВА Любов Вячеславівна
АНТОНЕНКО Михайло Іванович

Редактор

Техн. редактор

Оригінал-макет

О.В. Маслош

О.В. Маслош

Підписано до друку _____

Формат 60x84¹/₁₆. Папір типограф. Гарнітура Times.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. №. Облік. вид. арк. _____.

Тираж ___ екз. Вид. № _____. Замов. № _____. Ціна договірна.

Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Адреса видавництва: вул. Іоанна Павла II, 17

Тел.+38(050)218 04 78, факс (06452) 4 03 42

e-mail: vidavnictvoSNU.ua@gmail.com